Leopold II. Belgijski

Koški, Matija

Undergraduate thesis / Završni rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:825518

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek

zir.nsk.hr

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Pedagogija i povijest

Matija Koški

Leopold II. Belgijski

Završni rad

Mentor: doc. dr. sc. Dubravka Božić Bogović

Osijek, 2016.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Odsjek za povijest

Pedagogija i povijest

Matija Koški

Leopold II. Belgijski

Završni rad

Znanstveno područje Humanističke znanosti, znanstveno polje Povijest, znanstvena grana Hrvatska i svjetska moderna i suvremena povijest

Mentor: doc. dr. sc. Dubravka Božić Bogović

Osijek, 2016.

Sažetak

Događaji koji su se odvijali u Francuskoj na kraju 19. stoljeća, zapamćeni u povijesti kao Francuska revolucija, označili su novo razdoblje svjetske povijesti. U nizu ustanaka javila se i težnja Belgijaca za vlastitom i samostalnom državom. U tu je svrhu 1830. godine podignut opći ustanak te je nakon oružanih sukoba Belgija proglašena kraljevinom. Za kralja je okrunjen ugledni njemački plemić Leopold iz kuće Saxe-Coburg i Gotha (1831. – 1865.), koji je u tri desetljeća uspio stvoriti stabilnu i razvijenu državu, a istovremeno izbjegao sve vanjske i unutarnje sukobe. No nakon njegove smrti na prijestolje dolazi njegov mladi, ambiciozni i u svakom pogledu inteligentni sin, koji je okrunjen pod imenom Leopold II. Zbog ograničenosti političkog djelovanja u Belgiji Leopold II. ubrzo će se dati u traženje kolonije, a hladan odnos s obitelji preslikat će se na odnos prema njegovim podanicima. Njegovi ciljevi postat će mu opsesija, koja će zahtijevati njihovo ostvarenje pod svaku cijenu. Nakon višegodišnje potrage i Konferencije u Berlinu Leopold II. napokon će u svojim rukama imati ogromno područje središnje Afrike. U svrhu profita belgijski će predstavnici u njegovo ime počiniti brojna zlodjela, koja će ubrzo započeti masovne prosvjede diljem svijeta. Unatoč brojnim pokušajima potplaćivanja i kontrole, Leopold II. će naposljetku biti prisiljen vlast nad kolonijom predati belgijskoj vladi. Usprkos predaji kolonije i smrti Leopolda II. već sljedeće godine (1909.), njegova će vladavina uvelike usmjeriti daljnji razvoj Konga.

Ključne riječi: *Belgija, Leopold II., imperijalizam, 19. stoljeće, Slobodna Država Kongo*

Sadržaj

Uvod 1

1. Kraljevina Belgija 3

1.1 Područje Belgije prije dolaska Leopolda II. na vlast 3

1.2 Kuća Saxe-Coburg i Gotha u Belgiji 5

2. Leopold II. 6

2.1 Mladost i dolazak na vlast 6

2.2 Vladavina u Belgiji 8

2.3 Slobodna Država Kongo 12

3. Kritika i posljednje godine života 17

4. Zaključak 21

Literatura 23

Uvod

Promjene koje su izravno ili neizravno prouzročene Francuskom revolucijom obuhvatile su cjelokupnu Europu te označile novo razdoblje, u kojem će se promijeniti granice i društva cijeloga svijeta. Te su promjene utjecale na buđenje vlastite posebnosti i svijesti manjih naroda, prije svega onih koji su bili pod stranom vlasti. Jedan od mnogobrojnih naroda koji su u tome razdoblju zahtijevali svoju neovisnost bili su i Belgijanci. Kao novoj i samostalnoj kraljevini, koja je sada bila okrenuta samo sebi i potrebama svojeg naroda, omogućen im je vlastiti put prema budućnosti, koji će ih u samo nekoliko desetljeća odvesti na vrh ljestvice najrazvijenijih zemalja zapadne Europe. Razloge tako ubrzanog razvoja male države kao što je Kraljevina Belgija možemo pronaći u unutarnjoj politici i odlukama pojedinih vladara. No kompleksnost toga razdoblja, koja se očituje prije svega u politici, diplomaciji i imperijalizmu, čini ga jednim od najzamršenijih razdoblja u povijesti čovječanstva. Osim toga, odluke pojedinih vladara toga razdoblja imaju posljedice i dandanas. Upravo zbog toga za temu završnog rada uzeo sam samo jednog vladara Kraljevine Belgije, za kojeg smatram da je ostavio najveći trag u povijesti toga područja, ali ne samo tog područja, gotovo upola manjeg od Hrvatske, nego i u povijesti ogromnog područja srednje Afrike danas poznatog kao Demokratska Republika Kongo. Njegovo je ime Leopold II. iz kuće Saxe-Coburg i Gotha. Što je on napravio, kako i s pomoću kojih metoda, samo su neka od pitanja na koja će ovaj završni rad pokušati odgovoriti.

Prije svega važno je naglasiti manjak literature, posebice literature na hrvatskom jeziku, o Kraljevini Belgiji ili Leopoldu II. Gotovo sva djela o Belgiji u drugoj polovini 19. stoljeća napisana su kroz oči kritike odnosa Leopolda II. prema području današnjeg Konga (pritom je naglasak na zločinima protiv čovječnosti i golemom iskorištavanju sirovina). Gledajući stvari na takav način te iščitavajući literaturu, možemo uvidjeti da zanemarujemo ogroman dio politike, razvitka i izgradnje nove kraljevine, koja ubrzo, samo nekoliko desetljeća nakon dobivanja samostalnosti, podiže svoju industriju do zavidne razine.

Završni rad podijeljen je na tri cjeline, a svaka sadržava potpoglavlja kojima se nastoji pobliže opisati svaki aspekt života i vladavine Leopolda II. Prvi dio rada nazvan je *Kraljevina Belgija* i sastoji se od dva potpoglavlja. U prvom se nastoji pobliže opisati povijesni razvoj i pozadina Belgije, isprva kao područje pod vlasti Nizozemske, a zatim i kao samostalna Kraljevina Belgija pod vodstvom Leopolda I. Slijedi opis dinastije Saxe-Coburg i Gotha, unutar kojeg je i opis mladosti i odgoja Leopolda II. kao budućeg vladara. Kao temelj za prvi dio rada poslužile su

ponajviše knjige *Belgium - A History* te *A Political History of Belgium from 1830 onwards,* koje na sažet i jednostavan način obrađuju cijelu povijest Belgije.

Drugi dio rada, pod nazivom *Leopold II.*, sastoji se od tri potpoglavlja poredana prema logičnom slijedu. Prvi dio odnosi se na mladost, odnosno na razdoblje prije stupanja na vlast Leopolda II. Sljedeća dva potpoglavlja, nazvana *Vladavina u Belgiji* i *Slobodna Država Kongo,* nastoje opisati njegovu cjelokupnu vladavinu. Iako su oba aspekta vladavine povezana i nezamisliva jedan bez drugog (posebice zbog privatnog ulaganja i prelijevanja kapitala iz Konga u Belgiju), odlučio sam podijeliti vladavinu na taj način radi što smislenijeg opisa. Kao temeljna literatura za taj dio rada poslužila je knjiga A. Hochschilda *King Leopold's Ghost,* koja *1830. godine* čini jedan od najvažnijih i najcjelovitijih izvora za daljnje proučavanje Leopolda II. i njegove uloge u svijetu. Pri tome se može naglasiti kako su svaka knjiga ili rad napisani nakon 1999., a koje sam tijekom pripreme za pisanje ovoga rada čitao, kao glavno polazište za istraživanje imali upravo knjigu A. Hochschilda.

U posljednjem poglavlju, *Kritika i posljednje godine života,* nastoji se iznijeti cjelokupna kritika Leopolda II., koja je već tada uvelike pridonijela oblikovanju slike o njemu kao o osobi na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće. U tome poglavlju opisat će se postupni razvoj istraživačkog procesa, obrana Leopolda II. te u konačnici njegova predaja kolonije u vladine ruke 1908. godine.

1. Kraljevina Belgija

1.1 Belgija prije dolaska Leopolda II. na vlast

Događaji koji su se odvijali u Francuskoj na kraju 19. stoljeća, zapamćeni u povijesti kao Francuska revolucija (1789.), označili su novo razdoblje svjetske povijesti. Iz današnje perspektive proučavanja povijesti, razdoblje od Francuske revolucije pa sve do I. svjetskog rata, dakle razdoblje od gotovo 130 godina, nazivamo *dugo devetnaesto stoljeće.*[1] Nakon događaja 1789. godine Europa je ušla u novo razdoblje, koje označava proces modernizacije u svakom smislu riječi. U isto vrijeme, potaknuto Napoleonovim osvajanjima, ali i napretkom u gotovo svim područjima društva, počeo je i proces buđenja nacionalne svijesti i vlastite posebnosti. To je buđenje najveće odjeke imalo u naroda pod stranom vlašću. Jedno od područja na kojima se javila želja za što većom autonomijom, čak i za samostalnošću, bilo je područje današnje Belgije.

Nakon odlučujuće Bitke kod Waterlooa (1815.) i Bečke konferencije (1814./1815.), na kojoj su se prekrojile granice Europe, područje Belgije[2] udruženo je s Nizozemskom u novu državu, nazvanu Ujedinjeno Nizozemsko Kraljevstvo. No zbog ogromnih razlika između sjevera i juga nove države, posebice kada su u pitanju religija, jezik i zastupljenost u politici, postupno se povećavao broj zagovornika samostalnosti Belgije.[3]

Vrhunac nemira dostignut je 1830. kada je, pod utjecajem Srpanjske revolucije u susjednoj Francuskoj, došlo do brojnih demonstracija i štrajkova. Nekoliko dana nakon podizanja općeg ustanka proglašena je neovisna Kraljevina Belgija. Kao odgovor na odcjepljenje kralj Vilim I. poslao je vojsku u Belgiju kako bi ju vratio pod svoju vlast, ali je nakon intervencije velesila (prije svega Francuske, koja je intervenirala vojnim putem i potisnula Nizozemce) te zaključaka Londonske konferencije 1839. godine Belgija dobila svoju neovisnost.[4]

Iako je Kraljevina Belgija dobila svoju neovisnost, njezino je prijestolje ostalo prazno gotovo godinu dana. Pregovori o tome tko će sjesti na prijestolje bili su otežani zbog sukoba plemića sjevera i juga unutar same Kraljevine, što je svoj vrhunac doživjelo upravo u 19. stoljeću.

[1] Prema povjesničaru E. Hobsbawmu, koji je u svojem serijalu knjiga iznio ovaj pojam kako bi označio razdoblje od Francuske revolucije pa sve do početka I. svjetskog rata.
[2] Prema Cook, B. A. - područje bivše Austrijske Nizozemske, koje je nakon Bečke konferencije (1814./1815.), kao kompenzacija za kolonije što ih je oduzela Britanija, pripalo Nizozemskoj i ujedinjeno zajedno sa sjeverom u Ujedinjeno Nizozemsko Kraljevstvo.
[3] Cook, Bernard A. (2002) *Belgium: A History*. New York: Peter Lang Publishing. 2002. str. 55-57
[4] Isto, str. 58-61

U srpnju sljedeće godine sporazum je napokon postignut te je kao kralj Belgijaca okrunjen Leopold iz njemačke kuće Saxe-Coburg i Gotha.[5]

Došavši na vlast kao stranac u svakom smislu, njegova je pozicija na neki način bila samo titularna. To ne znači da on nije imao nikakve ovlasti. Ne miješajući se izravno u *unutarnje sukobe političkih frakcija* [6] te koristeći se svojim širokim vezama diljem Europe, Leopold I. uspio je očuvati neutralnost Belgije tijekom cijele svoje vladavine, što će nastaviti i njegov sin. Ta neutralnost i mir nisu vladali samo na vanjskom nego i na unutarnjem planu, a to posebice možemo vidjeti po mirnoj 1848. godini, koja je u ostatku Europe uzdrmala temelje brojnih država.[7] Iako je ustavom najveći dio vlasti predan parlamentu, Leopold I. je kao vrlo pametan i cijenjen pojedinac uspio ne samo održati nego i proširiti ovlasti kralja. Također je važno naglasiti kako je prvih petnaestak godina vladavine Leopolda I. obilježila kriza, jer se nova kraljevina našla u potpuno novoj situaciji, a izlazak iz krize ovisio je isključivo o vlastitoj unutarnjoj politici. Pri tome nije pomagao ni gubitak ogromnog nizozemskog tržišta nakon gubitka svih nizozemskih kolonija, u koje se do 1830. godine slijevala belgijska roba. *Dakle, sama pozicija kralja bila je u zaista nezavidnoj situaciji.*[8] No, neopterećen ratovanjem, Leopold I. uživao je potporu cjelokupnog belgijskog naroda, koju je dodatno povećavao brojnim ambicioznim i tada suvremenim načinima ulaganja u domaću industriju i njezin razvoj, što se na kraju i isplatilo, jer je kriza prošla do 50-ih godina 19. stoljeća.

Dakle, u nešto više od tri desetljeća vladavine Leopold I. uspio je od zaostalog područja u svakom smislu te riječi stvoriti novu industrijsku zemlju koja će se neprestano razvijati, te tako stvoriti čvrste temelje za vladavinu svoga sina, Leopolda II.

[5] Cook, Bernard A. (2002) *Belgium: A History*. str. 61

[6] Prema Witte i sur. (2009) - za Belgiju je općenito karakteristična dihotomija političkog života, odnosno sukob progresivnih liberala i konzervativnih katolika. Iako su prva dva desetljeća vladu činili predstavnici obaju političkih smjerova, kasniji sukobi obilježit će politički život veći dio vladavine Leopolda I. i njegova sina Leopolda II.

[7] Witte, E., Craeybeckx, J., Meynen, A. (2009). *Political History of Belgium from 1830 onwards.* Brussels: ASP-Academic and Scientific Publisher. str. 45-47

[8] https://www.britannica.com/place/Belgium/Independent-Belgium-before-World-War-I (5.7.2016.)

1.2 Kuća Saxe-Coburg i Gotha u Belgiji

Unatoč tome što je Leopold I. rođen na području današnje sjeverne Bavarske kao član kuće Saxe-Coburg i Saalfeld,[9] čime ne samo što je bio stranac nego i osoba druge vjerske pripadnosti (bio je protestant) od većine stanovništva Belgije, koje je bilo katoličko, on stupa na prijestolje kao prvi kralj Belgijaca.

Razlog prije svega treba tražiti u slavi Leopolda I. i njegovu utjecaju u visokim slojevima društva na međunarodnom planu, a posebice u Engleskoj, gdje je drukčijim raspletom događaja mogao završiti i na poziciji *princa consorta*.[10] Naime, prvi brak Leopolda I. bio je s engleskom princezom Charlotte, koja je bila jedino zakonito dijete princa Georgea, koji će 1820. godine zasjesti na englesko prijestolje. Nakon smrti princeze Charlotte Leopold I. ostao je u dobrim odnosima s engleskom kraljevskom kućom. Osim toga, upravo je Leopold I. bio taj koji je inicirao brak kraljice Viktorije i svoga nećaka princa Alberta, čime je najvjerojatnije osigurao određeni utjecaj na kraljicu.[11]

Iako maleno, vojvodstvo Saxe-Coburg i Gotha, kojemu pripada i dinastija belgijskih kraljeva, imalo je široke veze diljem Europe. Uz navedenu povezanost s engleskom kraljevskom kućom, drugi brak Leopolda I., s kćeri francuskoga kralja Louis-Philippea, donio je nove veze, koje su sada prelazile Europu i sezale sve do Meksika. Naime, najmlađe dijete kralja Leopolda I. bila je Charlotte, koja se poslije udala za Maksimilijana I. od Meksika.[12] Osim Charlotte i Leopolda (poslije Leopold II.) kralj je imao još dva sina, od kojih je najstariji preminuo s nenavršenih godinu dana, odnosno prije samog rođenja Leopolda II.

[9] Iako je Leopold rođen u kući pod nazivom Saxe-Coburg i Saalfeld, godine 1826. zbog promjena u liniji nasljeđivanja i dogovorenog braka kuća mijenja ime u Saxe-Coburg i Gotha.

[10] *Princ consort* - engleska oznaka za kraljičina supruga, visokopozicioniranog pojedinca kraljevske kuće, poslije će ovu titulu nositi Albert iz kuće Saxe-Coburg i Gotha, koji će zbog utjecaja svoga ujaka Leopolda I. biti oženjen za kraljicu Viktoriju.

[11] https://www.monarchie.be/en/royal-family/history/origins-of-the-dynasty (8.7.2016.)

[12] Hochschild, A. (1999). *King Leopold's Ghost - A Story of Greed, Terror and Heroism in Colonial Africa*. Boston: Mariner Books. str. 40

2. Leopold II.

2.1 Mladost i dolazak na vlast

Leopold II. bio je drugo dijete kralja Leopolda I. iz drugoga braka, no kako je stariji brat preminuo i prije nego što se Leopold II. rodio, Leopold II. rodio se kao nasljednik. Stoga je u takvom duhu i odgajan. No, za razliku od svoga oca, koji je prije svega odgajan kao Nijemac i protestant, Leopold II. bio je bliži Belgiji, kao Belgijac i nasljednik belgijskog prijestolja te kao katolik. Iz literature nam je poznato da je, zbog veza svojega oca, puno vremena proveo po ostalim dvorovima diljem Europe. a prije svega na dvoru kraljice Viktorije, o čemu se može pronaći dosta dokumenata i opisa.[13] Upravo iz pisama kraljice Viktorije vidljivi su neki od prvih epiteta kojima je bio opisivan od ljudi svoga doba, a dominirali su *veoma čudan, svadljiv, nespretan i sl.*[14] Slične opise nalazimo i u pismima njegove majke, u kojima mu piše kako je razočarana u njega zbog njegove nezainteresiranosti u ispunjavanju svojih dužnosti.[15]

Kako navodi Hochschild (1999.), od ranih je godina odnos sina i roditelja bio vrlo hladan (za razliku od odnosa roditelja prema sestri i mlađem bratu). Hladan odnos oca i sina najviše se očituje u tome što je Leopold, kada bi htio popričati s ocem, morao zatražiti prijam. Stoga njegovo nezanimanje za sve i svakoga, u konačnici i način odnošenja prema vlastitoj djeci, i nije čudan. *Jedino što je mladog Leopolda zanimalo u obrazovanju bila je geografija.*[16] Upoznavanje sa stranim i udaljenim očito je na neki način bilo bijeg od tih hladnih odnosa. Na kraju, upravo to će ga i dovesti do Afrike, na koju će nakon 20 godina vladavine usmjeriti sve svoje ambicije i tako postati jedna od najistaknutijih osoba druge polovine 19. stoljeća.

Ambicioznost Leopolda I. zahtijevala je ubrzo od njegova sina da se oženi kćeri austrijskog nadvojvode Josipa, Marie Henrietteom. Brak je zaključen 1853. godine i u njemu je rođeno četvero djece, od kojih je prvo dijete bilo sin, a ostala djeca djevojčice. Hladan odnos koji je, u neku ruku, bio obilježje života kod kuće, prenio se i u brak. No tomu se i ne treba čuditi s obzirom na to da je

[13] Hochschild (1999). *King Leopold's Ghost - A Story of Greed, Terror and Heroism in Colonial Africa*. str. 34
[14] Isto, str. 34
[15] Isto, str. 35
[16] Isto

to bilo često kod ugovorenih brakova toga vremena. Kao što je u kraljevskim obiteljima najčešće, odrastanje prinčeva prati i dodjeljivanje pojedinih titula. Tako je Leopoldu sa samo devet godina dodijeljena titula vojvode od Brabanta. Jedna od zanimljivih anegdota o braku Marie Henriette i Leopolda govori *kako je njihov brak izgledao poput veze konjušara i časne sestre, gdje bi časna sestra zapravo predstavljala Leopolda.*[17]

Istodobno, Leopold je napredovao i u vojničkim činovima, pa je tako u vrijeme krunjenja imao čin generala. Uza sve to, s napunjenih 20 godina uključen je u rad parlamenta, gdje je trebao steći sve potrebno političko iskustvo. Još od malih nogu, osim za geografiju, Leopold je bio vrlo zainteresiran za trgovinu, i to posebno za trgovinu s kolonijama koje je Belgija izgubila odvojivši se od Nizozemske. To dvoje, zajedno s njegovom odlučnošću, usmjerit će Leopoldov interes drugim kontinentima, što će ga i dovesti do područja oko rijeke Kongo.[18]

Već od sredine 50-ih godina 19. stoljeća Leopold je putovao svijetom i upoznavao se s upravljanjem i razvojem kolonija. Prvo takvo putovanje odvelo ga je u Španjolsku, u kojoj se potpuno posvetio istraživanju španjolske kolonizacije Amerika.[19] Nakon toga odlazi u nizozemske kolonije, gdje uskoro nailazi na zanimljivo djelo *Java; or, How to Manage a Colony,* u kojemu se izriče kako je najefikasniji način upravljanja kolonijom uspostavljanje prisilnog rada domaćeg stanovništva, jer je to jedini način *za civiliziranje i podizanje razine ovih lijenih i pokvarenih ljudi.*[20] Takav će stav dvadesetak godina poslije uvelike utjecati na uspostavljanje vlasti i *civilizacije* na području središnje Afrike.

Zašto je upravo Leopold II. odlučio proširiti vlast na druge kontinente?

Proučavajući literaturu, moguće je odgovoriti na nekoliko načina. Prvi odgovor odnosi se na Kraljevinu Belgiju, koja je, odcijepivši se od Nizozemske, ostala bez brojnih kolonija u koje je izvozila svoje proizvode. Stoga bi uspostavljanjem kolonije Belgija otvorila nova tržišta u koja bi se izvozili njezini proizvodi, a zauzvrat bi se kapital iz kolonija slijevao u Belgiju. S druge strane, razlog se može ogledati i u samoj osobi kralja Leopolda II. Naime, njegova pretjerana ambicioznost jednostavno nije mogla dopustiti da *takva veličina* (bar u njegovim očima) ima vlast

[17] Hochschild (1999). *King Leopold's Ghost - A Story of Greed, Terror and Heroism in Colonial Africa*. str. 35
[18] Isto, str. 35
[19] Isto, str. 36-37
[20] Isto, str. 37

na tako malom području, pa je stoga proširivanje vlasti bilo nezaobilazno. Uostalom, kao potkrjepu takvom razmišljanju možemo navesti što je Leopold II. rekao za Belgiju: *Petit pays, petits gens.*[21]

Jedan od najvažnijih događaja u tada još mladom Leopoldovu životu bio je 1859. godine, kada je sa samo devet godina umro njegov jedini sin, za kojega je najviše mario od sve djece i u kojega je ulagao većinu svoga obiteljskog vremena.[22] Nakon toga nesretnog događaja Leopold se potpuno promijenio, počevši sve svoje vrijeme ulagati u politički život te posve zanemarivši svoje obiteljske obaveze.

Dakle, sve to utjecalo je na Leopoldov razvoj kao zaista svestrane ličnosti, koja je s jedne strane bila potpuno hladna, nepopularna i tamna, a s druge ambiciozna, vrlo inteligentna, koja je znala razne načine postizanja cilja. Kakva je osoba bio, izrekao je njegov otac još dok je Leopold bio vrlo mlad *uspoređujući ga s lisicom, odnosno naglašavajući kako je Leopold veoma lukava, prikrivena i neprimjetna osoba koja neće nikada riskirati, ali će manipulacijom iskoristiti određene situacije, ljude i veze kako bi došao do onoga što je isprva i naumio.*[23]

2.2 Vladavina u Belgiji

Iako je vlast kralja u Belgiji bila u mnogo čemu ograničena, Leopold II. činio je sve kako bi iz pojedinih situacija izvlačio najviše, pa mu je čak pošlo za rukom i djelomično povećanje ovlasti kralja. Kao temelj i poluga za političke odluke prije svega mu je poslužio kapital ostvaren iskorištavanjem sirovina s područja Konga. Stoga se unutarnja politika Belgije (nakon 1885. godine) ne može promatrati odvojeno od privatne kolonije Leopolda II., točnije, Slobodne Države Kongo.

Važno obilježje Kraljevine Belgije vezano uz domaću politiku njezin je *lokalizam*. Naime, za razliku od većine država toga razdoblja, Belgija je funkcionirala po principu lokalne samouprave. Takav način uprave omogućavao je brojne ovlasti pokrajinskih tijela i pokrajinskih upravitelja, koji su na neki način mogli funkcionirati potpuno odvojeno od susjednih pokrajina.[24] Upravo zbog toga kralju nije bilo dopušteno izravno upletanje u politiku pokrajina, što je kralja navelo na traženje novoga puta koji će mu pružiti veće ovlasti.

[21] Prema Hochschild, A. (1999), u prijevodu: M*ala nacija, mali ljudi* - pri čemu očito do izražaja dolazi frustriranost Leopolda II. zbog vladanja tako malim područjem.
[22] Hochschild(1999). *King Leopold's Ghost - A Story of Greed, Terror and Heroism in Colonial Africa*. str. 39-40
[23] Isto, str. 34-35
[24] Cook, B. A. (2002) *Belgium: A History*. str. 77

Kao što je bilo i u vrijeme njegova oca, najveći dio politike u Belgiji svodio se na dvije suprotne političke grupacije: liberale, koji su imali glavnu riječ tijekom gotovo cijele vladavine Leopolda I. i prvih godina vladavine Leopolda II., i katolike, koji će imati glavnu riječ od 1880-ih godina. Prva polovina vladavine Leopolda II., točnije, do 1884. godine, obilježena je liberalnom vladom. No nakon početnog zamaha u razvoju koji su omogućavale liberalne reforme, došlo je do zastoja.[25]

Ali, nasuprot uspjehu investicija u razvoj industrije i željeznice, liberali su, nastojeći potisnuti religiozna obilježja škola, potaknuli ideološki sukob s Katoličkom Crkvom, što će ih poslije stajati dominantne uloge u politici. Naime, upravo ta odluka, koja je 1879. donesena na štetu katolika i koja je nastojala ukloniti svaki oblik religioznog obrazovanja u školama, nakon tridesetak godina liberalne vlade na vlast će dovesti katolike. S tom odlukom došlo je do tzv. *školskog rata* u Belgiji, koji zapravo nije bio pravi rat, nego politički sukob dviju stranaka, a kao posljedicu imao je pobjedu katolika na izborima 1884., koji će na vlasti ostati sve do kraja I. svjetskog rata.[26]

Od samoga početka vladavine Leopold II. je, u skladu sa svojim ambicijama, imao i ogromne planove za Belgiju. Ubrzan razvoj ekonomije i infrastrukture mlade kraljevine počeo je odmah nakon izlaska iz ekonomske krize 1840-ih godina. Liberali, koji su vladali sve do 1880-ih godina, omogućili su slobodno tržište kako bi prije svega ubrzali gospodarski rast.[27] Također, kao posljedica industrijske revolucije, došlo je do brojnih novih otkrića i preobrazbe manufaktura u industrije, što je uvelike povećalo potražnju za ugljenom. Na svoju sreću, Belgija je imala velike zalihe ugljena, pa se najviše ulagalo u izgradnju željeznice, kojom bi se na jeftin i brz način omogućio njegov prijevoz. Kako su za taj pothvat bila potrebna ogromna ulaganja, kako državna tako i privatna, liberali su nastojali osnovati brojne banke i kreditne zadruge. Upravo su te banke omogućile ubrzan razvoj industrije, a istovremeno su značile inovativnost koju će poslije kopirati mnoge druge države.[28]

Također, slobodna trgovina, koja je na početku uvelike pridonijela razvoju Belgije, sada je činila teškoću velikom dijelu stanovništva koje se bavilo poljoprivredom. Žito i ostale namirnice koje su se uvozile prodavali su se po znatno nižoj cijeni od domaćih te je stoga velik dio

[25] Witte, E., Craeybeckx, J., Meynen, A. (2009). *Political History of Belgium from 1830 onwards.* str. 61-62
[26] Cook (2002) *Belgium: A History*. str. 80
[27] Witte i suradnici (2009). *Political History of Belgium from 1830 onwards*. str. 62-66
[28] https://www.britannica.com/place/Belgium/Independent-Belgium-before-World-War-I (8.7.2016.)

stanovništva pao u dugove te bio prisiljen živjeti oskudno. [29] Osim toga, katolici su u tome razdoblju odlučili stati na stranu flamanskog dijela Belgije, koji do tada nije imao gotovo nikakva prava i mogućnosti razvoja. Naime, za razliku od južnog dijela Belgije, gdje je dominantni jezik francuski, sjeverni dio karakteriziraju flamanski jezik i kultura, koji su bliži Nizozemskoj, pa je stoga nakon osamostaljenja Belgije taj dio zemlje bačen u drugi plan.[30] Potporom sjevernog pučanstva, katolici su dobili veliku većinu glasova. Upravo zbog toga 1880-te godine značit će prevrat u liberalno-katoličkom sukobu, ali i početak kolonijalne ekspedicije, koja će imati ogromne utjecaje na Belgiju.

Nadalje, kako je druga polovina 19. stoljeća značila i postupni razvoj socijalističkih ideja i borbe za prava radnika, Belgija je kao industrijalizirana zemlja postala plodno tlo za ovakvu vrstu zahtjeva i ideja.[31] Tako se 1885. godine osniva Laburistička stranka, koja će uvelike utjecati na politiku i odnos države prema radnicima, a prije svega na samoga kralja Leopolda II. Naime, s obzirom na zastarjeli način glasanja, radnici u Belgiji sve do 1890-ih nisu mogli glasati zbog svojega položaja. No, ponajviše pod kraljevim pritiskom, 1893. donesen je zakon kojim se uvelo univerzalno pravo glasanja za sve *muškarce od 25 godina i starije.*[32] Osim toga, u razdoblju od 1889. pa sve do 1893. godine, doneseno je više zakona koji su regulirali uvjete rada radnika i smanjili broj radnih sati za žene i djecu. Zanimljivo je da je s jedne strane kralj inicirao prava radnika, žena i djece, a s druge strane postupao nehumano i hladno, iskorištavajući ogroman broj ljudi, pritom izravno ili neizravno prouzročivši njihovu smrt. No o tome ću više pisati u sljedećem poglavlju.[33]

Još jedno važno obilježje toga razdoblja, ali i ukupne povijesti Belgije pitanje je službenog jezika. Kao heterogena država, Belgija je od samog početka prednost davala francuskom jeziku i kulturi, svojstvenima južnim dijelovima Belgije.[34] No gotovo polovina stanovništva, koje je živjelo na sjeveru, prema Nizozemskoj, govorila je flamanskim jezikom i njegovala vlastitu tradiciju i kulturu. Zbog dominacije francuske buržoazije ubrzo se javila želja za izjednačavanjem tih dvaju jezika kako bi svi stanovnici imali jednake šanse za razvoj.[35] Pri tome nije pomagala činjenica da kralj Leopold II. uopće nije znao flamanski niti je imalo mario za jezik kojim je

[29] Witte i suradnici (2009). *Political History of Belgium from 1830 onwards*. str. 62-66
[30] Cook (2002) *Belgium: A History*. Str. 81-84
[31] Witte i suradnici (2009). *Political History of Belgium from 1830 onwards*. str. 73-76
[32] Unatoč tome, muškarci koji su ispunjavali više određenih uvjeta imali su pravo više puta i glasati (to se prije svega odnosilo na pripadnike viših slojeva društva).
[33] Cook (2002) *Belgium: A History*. str. 86-88
[34] Isto, str. 80-81
[35] Cook (2002) *Belgium: A History*. str. 81-84

govorila gotovo polovina njegovih podanika.[36] No sve se promijenilo 1898., kada se, nakon višedesetljetne borbe za ravnopravnost jezika, flamanski dio države uspio izboriti za flamanski kao drugi službeni jezik, čime se industrijalizacija posve neometano mogla širiti državom.

Osim toga, već prije stupanja na prijestolje mladi Leopold pokazivao je zanimanje za gradnju golemih zgrada, parkova i šetnica. To će okarakterizirati cjelokupnu vladavinu Leopolda II., tako da će u Belgiji ostati zapamćen kao *kralj-graditelj*. No vrhunac građevinarstva i iskazivanja bogatstva bit će tek poslije, prije svega s velikim iskorištavanjem Konga, na prijelazu stoljeća, kada će nastati brojne monumentalne građevine u Brusselsu, ali i diljem Belgije.[37]

Važno je napomenuti kako je Belgija upravo u ovome razdoblju doživjela svoj vrhunac, tako da je imala određenog utjecaja čak i u Aziji te Južnoj Americi. Među industrijskim granama koje su doživjele najveći razvoj bila je proizvodnja tramvaja te je Belgija tada bila glavni proizvođač i izvoznik tramvaja na svijetu.[38]

Na kraju, što se tiče vanjske politike i diplomatskih odnosa sa susjedima, kada govorimo o 19. stoljeću (a posebice o drugoj polovini 19. stoljeća), često kažemo kako je to razdoblje koje više karakteriziraju unutarnji nego vanjski sukobi, no to ne znači da nije bilo pojedinih vojnih okršaja ili napetosti u samoj Europi te u blizini Belgije. Kao primjere takvih sukoba možemo izdvojiti austrijsko-pruski rat 1866. godine te francusko-pruski sukob 1870., koji je trajao godinu dana i odvijao se u neposrednoj blizini granice s Belgijom. Osim toga, kao tampon-zoni, Belgiji je prijetila neprestana vojna opasnost, ali i nastojanja Francuske i Pruske za stavljanjem pod svoje okrilje. *Na sreću po Belgiju. veliki utjecaj na svjetsku politiku i interes u očuvanju Belgije, imala je i Velika Britanija pa je na njezinu inicijativu 1870. potvrđena neutralnost Belgije.*[39] Unatoč tome, ali i sličnim napetostima Leopold II. je, kao i njegov prethodnik, uspio očuvati neutralnost i mir, čak i kada se to činilo vrlo teškim.

Upravo zbog mogućeg ratnog sukoba Leopold II. bio je prisiljen razmišljati o poboljšanju svoje obrane, kako u području obuke i ljudstva tako i u području vojne infrastrukture.[40] Kako je Belgija, prije svega, bila smještena između dvije kontinentalne sile (Francuske i Pruske) između kojih je oduvijek bilo napetosti, tako je rasla i potreba za izgradnjom i utvrđivanjem obrane njezinih granica. Unatoč neprestanom pritisku na katoličku vladu, zahtjevi za reforme nisu urodili

[36] Hochschild (1999). *King Leopold's Ghost - A Story of Greed, Terror and Heroism in Colonial Africa*. str. 33-34
[37] Isto, str. 40
[38] Cook (2002) *Belgium: A History*. str. 75-76
[39] Isto, str. 77
[40] Witte i suradnici (2009). *Political History of Belgium from 1830 onwards*. str. 135-138

plodom sve do kraja vladavine Leopolda II. Tako je samo nekoliko tjedana prije smrti Leopolda II. vlada napokon popustila i odlučila uvesti reformu vojske, kojom nitko više nije bio *privilegiran,*[41] a broj stalnih vojnika Belgije od tada je bio na zavidnoj razini.

2.3 Slobodna Država Kongo

Slobodna Država Kongo najvažnije je obilježje vladavine Leopolda II. Na neki način ona je istovremeno i sinonim za njegovu vladavinu. Ne postoji knjiga, enciklopedija, članak ili istraživanje koji uz ime Leopolda II. ne stavljaju značenje te države za samog kralja, ali i općenito za Belgiju. Često je sve što se i nađe o Leopoldu II. opisano kroz njegov odnos prema Kongu i njegovu stanovništvu. No ta država nije rezultat određenog razvoja, već je njezin nastanak povezan isključivo s jednim čovjekom. Slobodna Država Kongo nije nastala kao posljedica diplomacije i nastojanja stanovništva, nego jednostavno kao posljedica truda i sposobnosti Leopolda II. Ona je bila posljedica težnje Kraljevine Belgije za novim područjima izvoza, kojima bi nadoknadila tržišta što ih je imala u vrijeme unije s Nizozemskom. Nadalje, ona je istodobno proizišla iz kraljeve ambicije i frustriranosti njegove ličnosti, smatrajući kako je prevelika ličnost za tako malu državu. Na kraju, ona je ujedno i posljedica slučaja, jer je upravo u vrijeme Leopolda II. počela famozna *utrka za Afriku,* koja će mu naposljetku omogućiti i ogroman privatni posjed (područje veće od Belgije više od 75 puta).

Počeci potrage za kolonijama sežu još u vrijeme Leopolda I., koji je nastojao kompenzirati izgubljene kolonije, što su nakon osamostaljenja ostale pod vlasti Williama I. Potaknuta tim nastojanjem, ideja kolonizacije u ime razvitka Belgije, uz ambiciju i interes mladog Leopolda (budućeg kralja Leopolda II.) od malih nogu, postupno je prerasla u vlastitu opsesiju. Ta je opsesija vrhunac dosegnula 1859., kada je, nakon smrti svog jedinog sina, Leopold II. svu svoju pažnju usmjerio traženju područja prikladnog za kolonizaciju.[42]

Unatoč neuspjesima u mladosti, prve naznake mogućeg kolonijalnog *blaga* pojavile su se 1870-ih.

Leopold II. bio je čvrsto uvjeren da je svakoj zemlji za dostizanje slave i bogatstva potrebna kolonija, koja će matičnu zemlju opskrbljivati na sve načine. Kako je u isto vrijeme počinjao

[41] Sve do 1909. godine pripadnici bogatijih slojeva društva mogli su platiti drugome kako bi ih zamijenili u služenju obveznog vojnog roka. Reformom je taj na neki način tradicionalni običaj ukinut.
[42] Hochschild (1999). *King Leopold's Ghost - A Story of Greed, Terror and Heroism in Colonial Africa*. str. 39-40

proces koji nazivamo *utrka za Afriku*, tako je i Leopold II. sve češće pokušavao istražiti nepregledne prostore središnje Afrike, koji su tada Europljanima bili potpuno nepoznati. S obzirom na to da ni vlada ni stanovništvo nisu podupirali tu rizičnu avanturu, sve je palo na njegova leđa.[43]

U takvome spletu okolnosti pojavio se novi čovjek. Rođen kao *kopile* [44] u siromašnom gradiću u Walesu, Henry Morton Stanley bio je izuzetno ambiciozan čovjek, nešto poput Leopolda II. U kratkom je vremenu uspio ostaviti život siromašnog radnika i okrenuti se istraživanju nepoznatih dijelova Afrike. Upravo tada novine su takve ljude (istraživače) počele prikazivati kao prve *poznate ličnosti* pa je tako Leopold II. otkrio potencijalnu osobu koja bi mu napokon omogućila ostvarenje cilja.[45]

Sedamdesetih godina 19.stoljeća H. M. Stanley nekoliko je puta pokušao prijeći Afriku od istoka do zapada te je na povratku s jedne takve ekspedicije naišao na kraljeve izaslanike, koji su mu, uz poveću svotu, ponudili pokroviteljstvo Leopolda II. Sve što je Stanley zauzvrat morao učiniti bilo je na sljedećem putovanju potkupiti lokalne afričke vladare, ili ih jednostavno natjerati na potpisivanje ugovora kojim bi prodali zemlju Leopoldu II.[46]

Istodobno sa Stanleyevim navođenjem lokalnih vladara na potpisivanje ugovora Leopold II. o sebi je pokušavao stvoriti sliku humanitarnog i dobrog vladara. Način na koji je to činio podrazumijevao je prije svega organiziranje raznih proslava na kojima se predstavljao kao obični humanitarac i filantrop koji se brine za *necivilizirane i zaostale primitivne narode u Africi.*[47] U svrhu promocije njegove želje za proširivanjem teritorija, 1876. održana je međunarodna konferencija u Brusselsu, na kojoj su sudjelovali brojni znanstvenici i istraživači, a koja je za rezultat imala osnivanje *Međunarodne udruge za istraživanje i civiliziranje centralne Afrike.*[48] Slične udruge osnivane su i sljedećih nekoliko godina kako bi na najefikasniji način promovirale Leopolda II. kao humanitarca, a zapravo u svrhu priskrbljivanja golemog teritorija u središnjoj Africi. Za to je vrijeme H. M. Stanley u Africi putovao dolinom rijeke Kongo i nagovarao lokalne vladare na potpisivanje ugovora kojima su prepisivali svoja područja na Leopolda II. Malo je reći

[43] Cook (2002). *Belgium: A History*. str. 84-85
[44] Prema Hochschild (1999) - u matičnoj knjizi rođenih uistinu je bilo ispisano: Jake Rowlands, *kopile* (poslije je Jake Rowlands promijenio ime kako bi mu to omogućilo uspon na društvenoj ljestvici).
[45] Hochschild (1999). *King Leopold's Ghost - A Story of Greed, Terror and Heroism in Colonial Africa*. str. 20-32
[46] Isto, str. 57-58
[47] Upravo je to često prikazivano kao glavni razlog europskih nastojanja stavljanja *slobodnih* područja Afrike u svoje vlasništvo i pod svoju kontrolu.
[48] Cook (2002). *Belgium: A History*. str. 84-86

da poglavice nisu imali pojma što su potpisivali, uostalom, ako bi i naslutili, Stanley je bio spreman nasilnim putem doći do potpisa.[49]

Kao rezultat samopromocije Leopolda II., koja je imala velike odjeke, ne samo u Belgiji nego i u svijetu uopće, kralj je s jedne strane imao temelje u obliku ugovora koji su mu na legalan način dodijelili ogroman prostor, a s druge je strane svojim šarmom i novcem osigurao potporu javnosti i velesila.

U takvim okolnostima s radošću je dočekana Konferencija u Berlinu (1884./1885.). Iako je belgijska vlada još uvijek smatrala kako je kolonizacijski pothvat prevelik za tako malu državu, koja nije imala ni mornaricu ni bilo kakvu trgovačku flotu, Leopold II. nije odustajao od svojega cilja, koji je sada, više nego ikada prije, bio toliko blizu.[50] Rezultat Konferencije mogao se naslutiti i prije njezina početka - ogromno područje središnje Afrike potpada pod upravu samo jednog čovjeka. Tako su kolonija i Belgija činile personalnu uniju čiji je zajednički nazivnik bio Leopold II. kao vladar. Upravo zbog toga Leopold II. nije imao obvezu nikome odgovarati te je napokon dobio ono što je oduvijek želio - privatnu koloniju. Da stvar bude još ironičnija, ta jedina privatna kolonija na svijetu nazvana je *Slobodna Država Kongo.*[51]

Slobodna Država Kongo uspostavljena je 5. veljače 1885. odlukama Berlinske konferencije i obuhvaćala je otprilike teritorij 75 Belgija. U to ogromno prostranstvo prašuma oko doline rijeke Kongo odmah je poslano nekoliko tisuća Belgijaca, koji su činili vlastitu vojsku Leopolda II., poslije nazvanu *Force Publique.* Njezin je zadatak bio posve jednostavan: osigurati kontrolu nad prepisanim područjem.[52]

Kako je do tada netaknuta priroda Konga bila bogata prirodnim resursima koje su Europljani iskorištavali za industrijsku proizvodnju, Leopold II. je odmah nakon zaključivanja Berlinske konferencije počeo njihovo iskorištavanje.[53]

Glavni izvor prihoda u početku je bila bjelokost, koja je bila iznimno cijenjena u 19. stoljeću. Iako je ona činila velik dio prihoda Leopolda II., za održavanje i upravljanje Belgijom, zajedno s ogromnim afričkim područjem, to nije bilo dostatno, pa se Leopold II. uskoro našao pred bankrotom.[54] No, kako je ranih 1890-ih godina došlo do brojnih izuma, poput *bicikla, automobila*

[49] Hochschild (1999). *King Leopold's Ghost - A Story of Greed, Terror and Heroism in Colonial Africa*. str. 67-73
[50] Vanthemsche, G. (2012). *BelgiumandtheCongo, 1885 - 1980*. Cambridge University Press. str. 18
[51] *Slobodna* se u ovome slučaju odnosi na slobodu trgovine unutar granica kolonije.
[52] Hochschild (1999). *King Leopold's Ghost - A Story of Greed, Terror and Heroism in Colonial Africa*. str. 123
[53] Vanthemsche, G. (2012). *Belgium and the Congo, 1885 - 1980.* Str. 18-19
[54] Hochschild (1999). *King Leopold's Ghost - A Story of Greed, Terror and Heroism in Colonial Africa*. str. 158-159

ili telefona,[55] i Leopold II. je ubrzo pronašao novi izvor prihoda, koji će ga, štoviše, dovesti do bogatstva o kojemu je samo mogao sanjati. Bila je to guma. Upravo je područje koje je petnaestak godina prije dobio na upravu bilo idealno za rast stabala s kojih se prikupljala guma (kaučuka). S obzirom na to da je za sazrijevanje drveta gume potrebno puno vremena, a područje Konga bilo je puno divljih stabala kaučuka koja su već sazrela, Leopold II. našao se u prilici preuzeti tržište gume, što je naposljetku i učinio.[56]

Najučinkovitiji način za prikupljanje ogromne količine gume bio je da *Force Publique* umaršira u selo i prisili sve muškarce u selu na odlazak u prašumu na njezino prikupljanje.[57] Svaki je muškarac imao mjesečnu kvotu gume koju je morao ispuniti. U suprotnom bi bio strogo kažnjen, a kako ne bi pobjegao, *Force Publique* bi prije toga oteo žene i djecu te ih ne bi puštao sve dok se muškarac ne bi vratio s određenom količinom gume. Kvote koje su pod prijetnjom smrti morali ispunjavati isključivo stanovnici Konga, rasle su iz mjeseca u mjesec, proporcionalno zahtjevima tržišta. Osim toga, zbog masovnog prikupljanja gume zalihe su se ubrzano počele smanjivati, pa su stanovnici Konga morali pješačiti i do nekoliko dana u unutrašnjost kako bi pronašli još gume.[58]

Uostalom, prikupljanje bjelokosti i gume nije bio jedini posao na koji su stanovnici Konga bili prisiljeni unatoč činjenici da zauzvrat nisu dobivali ništa. Istodobno su morali raditi u rudnicima, graditi putove i željeznicu, nositi materijal kroz gustu prašumu i sl. Oni koji bi se suprotstavili tome izrabljivanju bili bi na mjestu ubijeni. Također, zbog čestih odlazaka muškaraca radi prikupljanja sirovina došlo je do zanemarivanja polja i vrtova, posljedica čega je bila ogromna glad, od koje su najčešće umirale žene i djeca. Istodobno, ogroman broj ljudi umirao je od bolesti koje su sa sobom donijeli Europljani. Osim toga, došlo je do masovnog bježanja stanovništva u okolna područja na kojima nije bilo Belgijanaca, a neprestana prijetnja bili su i arapski trgovci robljem, koji su kontrolirali velike dijelove istočnog Konga.[59] Zbog svega toga pretpostavlja se da je nevjerojatna brojka od *10 milijuna, odnosno polovica stanovništva, umrla za vrijeme Leopoldove vladavine, tj. u samo 20 godina.*[60]

Takav odnos prema stanovništvu nije mogao proći bez povremenih pisama ili izjava svjedoka koji su osuđivali takav način upravljanja. No mali je broj tih izjava vidio svjetlo dana, a

[55] Gume za bicikle i automobile te pojedini ostali dijelovi automobila bili su načinjeni od gume. Naime, čak su i telefonske žice, načinjene od gume, u ono vrijeme postale veoma tražena roba na svjetskom tržištu.
[56] Hochschild (1999). *King Leopold's Ghost - A Story of Greed, Terror and Heroism in Colonial Africa*. str. 159-160
[57] https://www.britannica.com/biography/Leopold-II-king-of-Belgium (7.7.2016.)
[58] Isto, str. 161
[59] Vanthemsche (2012). *Belgium and the Congo, 1885 - 1980*. str. 21-24
[60] Hochschild (1999). *King Leopold's Ghost - A Story of Greed, Terror and Heroism in Colonial Africa*. str. 280

kada bi izjava ili dokaz i uspjeli doći u javnost, nitko im nije vjerovao zbog slike humanitarca kakvu je o sebi stvorio Leopold II.

Prema Baffouru Ankomahu, tri su razloga tih događaja. Prije svega to je naivnost afričkih poglavica i stanovništva, zatim europska misao o superiornosti nad drugim rasama te na kraju superiornije oružje, koje je malom broju ljudi omogućilo dominaciju nad tisuću puta većim stanovništvom.[61] Naposljetku, na samom prijelazu stoljeća počele su se pojavljivati prve priče o zločinima koje su podanici Leopolda II. činili u Kongu te je ubrzo počeo i međunarodni pritisak za predaju vlasti nad kolonijom vladi. Taj pritisak nije dolazio samo od stranih državljana koji su iz prve ruke svjedočili zločinima nad domaćim stanovništvom Konga nego i od katolika i socijalista. U takvim će okolnostima Leopold II. proživjeti posljednje godine života.

[61] http://www.hartford-hwp.com/archives/35/181.html (8.7.2016.)

3. Kritika i posljednje godine života

Paralelno s razvojem uprave i iskorištavanjem prirodnih bogatstava i stanovništva središnje Afrike jačao je i protok misionara kroz ta područja. Upravo su oni i iznijeli prve priče, odnosno vlastita svjedočenja, o tome što se zapravo odvija u unutrašnjosti. Iako se žešća kritika počela javljati tek na samom prijelazu 19. u 20. stoljeće, priče o zločinima u Kongu počele su kolati već nakon prve godine uprave.

Kako je sam Leopold II. shvaćao svoju privatnu koloniju i koliko je u svojim postupcima mario za lokalno stanovništvo, vidimo iz činjenice da je već od samog početka uprave na sve načine pokušavao ukinuti povlastice koje je obećao na Konferenciji u Berlinu. Kao samo jedan od mnogobrojnih primjera koje autor A. Hochschild iznosi u svome djelu *King Leopold's Ghost* možemo izdvojiti pismo misionara Johna Harrisa koje je, zaprepašten, poslao upravitelju Slobodne Države Kongo. U pismu iznosi svoja zapažanja o tome kolika tuga i jad vladaju u unutrašnjosti te navodi kako je on sam obećao stanovništvu da će se stvari promijeniti tako što će oni koji su počinili zločin biti kažnjeni.

Iako je Leopold II. učinio sve kako bi zaustavio širenje negativnih priča u javnosti, zbog masovnosti zločina to je bilo nemoguće. Nastojeći spriječiti informacije o zločinima, misionarima je dopuštao odlazak samo u kontrolirane dijelove Konga, protestantske misionare posebno je nadgledao, a kritike je pripisivao pokušajima upletanja stranih sila u unutarnje poslove Belgije. Također, podmićivao je brojne ugledne novinare kako bi pozitivno pisali o Slobodnoj Državi Kongo i Leopoldu II.[62] Takav način kontrole informacija bio je efikasan tijekom prvog desetljeća upravljanja Kongom, no ono što je slijedilo, razotkrit će potpunu istinu.

Prije svega, svu apsurdnost kontradiktornih opisa Leopolda II, koji su se u isto vrijeme mogli pronaći u različitim novinama, predočava članak objavljen 1905. u uglednom američkom časopisu *Munsey's Magazine*, i to u vrijeme ogromne istrage zbog povećeg broja optužbi i protesta protiv Leopolda II. U časopisu se navodi *kako je Leopold idealni vladar čiju su reputaciju i ugled narušili prije svega strani kritičari koji su ljubomorni na njegov brzi uspjeh.* Nadalje, daje se vrlo zanimljiv opis Leopolda II. kao kombinacije dobrote i čovjekoljublja koja se rijetko viđa među *običnim* ljudima. *Nekoliko puta mjesečno, kada se i pojavi u Brusselsu, svojom figurom i*

[62] Conan Doyle, A. (1909). *The Crime of the Congo*. London: Hutchinson & Co. str. 50

jednostavnosti jednostavno je isijavao auru idealnog vladara svoga doba.[63] Prikazivanje Leopolda II. kao pozitivne osobe u odnosu prema matičnoj zemlji (često zanemarujući njegovu ulogu u Kongu) bilo je vrlo učinkovita borba protiv svih kritičara, a za sam članak autor je vrlo vjerojatno bio novčano nagrađen i prije objave.

Osim prvotnih svjedočenja, uglavnom misionara u Kongu, najveće zanimanje izazvali su mnogobrojni poznati književnici onoga doba, ali i pojava, primjerice, fotografa i boraca za ljudska prava, koji su u tome razdoblju upravo zbog tih zločina prvi put i stupili na scenu. Iako se najviše zasluga za otkrivanje zločina u Kongu pripisuje Britancu E. D. Morelu i Ircu R. Casementu, ogromnu zaslugu imali su i ugledni svjetski književnici poput M. Twaina, A. C. Doylea ili J. Conrada, kao i mnoge do tada nepoznate osobe, poput Alice Seerey Harris. Istaknuo bih upravo potonju, aktivisticu koja je na prijelazu stoljeća prvi put iskoristila fotoaparat (tada još novi izum) kako bi proces protiv kralja imao i slikovne dokaze. Jedan od prvih književnika koji su pisali o zločinu u Kongu bio je poljsko-engleski književnik Joseph Conrad, poznat je njegov roman *Heart of Darkness*. Upravo to djelo, koje se danas smatra klasikom moderne književnosti, potaknut će ostale književnike na pisanje u svrhu borbe za ljudska prava. Ubrzo nakon istraživanja E. D. Morela i J. Casementa Mark Twain će napisati svoje satirično djelo *King Leopold's Soliloquy*, a zatim i A. C. Doyle piše *The Crime of Congo.* Upravo zaslugom tih ljudi, uz mnogo drugih, kritika će nadjačati ušutkivanja kralja Leopolda II. te će istina o koloniji izići na vidjelo.

Dakle, osvrnuvši se na one koji su pridonijeli otkrivanju zločina u Kongu, proces protiv Leopolda II. jedna je od prvih međunarodnih borbi za ljudska prava.[64]

Iako se okružio moćnim odvjetnicima i političarima, Leopold II. nije uspio potisnuti kritike te je ubrzo nakon istrage britanskog izaslanika Casementa[65] bio suočen s javnošću. Kao odgovor, Leopold II. odlučio je i sam okupiti skupinu ljudi, koja bi ponovno sve istražila, kako bi se doznala *prava* istinu o Kongu. Unatoč tome što je tu skupinu odabrao isključivo Leopold II., rezultati njezina istraživanja 1904. godine bili su pogubni za njegovu vladavinu.[66]

Točan broj stradalih nemoguće je utvrditi. No prema kasnijim zapisima o broju stanovnika te prema različitim statističkim metodama procjenjuje se da je tijekom vladavine Leopolda II.,

[63] http://www.digitalhistoryproject.com/2011/10/king-leopold-ii-of-belgium.html (8.7.2016.)
[64] Hochschild (1999). *King Leopold's Ghost - A Story of Greed, Terror and Heroism in Colonial Africa*. str. 274
[65] Isto, str. 203-208
[66] Isto, str. 253-274

između 1885. i 1908.[67], umrla polovina stanovništva Konga. Uzroci su smrti različiti, ali svi su povezani s ekonomskim iskorištavanjem zemlje i stanovništva od Belgijanaca.

Kao što Hochschild govori u svome djelu, *iako ovakav sistem izrabljivanja ljudi nije bio neuobičajen u odnosu matične zemlje prema koloniji, broj stradalih i težina zločina dovedena je u ovome slučaju do savršenstva* (naravno, u negativnom smislu riječi). Dakako, unatoč tomu što je kolonija bila posve u rukama Leopolda II., ne može se reći da je cjelokupna krivnja bila isključivo njegova. Veliku krivnju snosi i cjelokupni činovnički aparat namjesništva u Kongu, koji je zbog profita činio monstruozna zlodjela. I na pojedincima je velika krivnja, jer su, također zbog profita, prešutjeli zločine, iako su ih vidjeli iz prve ruke. Hoćemo li Leopolda II. smatrati jedinim krivcem za sve što se dogodilo u Kongu, ovisi isključivo o nama i našim stavovima. On je nesumnjivo znao što se događa, kolonija je bila samo njegovo vlasništvo, mogao je jednim potezom pera promijeniti odnos prema stanovništvu. Nažalost, slijevanje kapitala Leopoldu II. očito je bilo puno važnije od moralnih pouka i života njemu nepoznatih ljudi.

Pritisak javnosti napokon će 1908. godine rezultirati nevoljkim odvajanjem Leopolda II. od njegove kolonije, kada je bio prisiljen vlasništvo nad njom predati belgijskoj vladi. No prije same predaje naredio je spaljivanje svih dokumenata povezanih sa svojom tada već bivšom kolonijom.[68] Unatoč tome u Brusselsu je na neki način kao simbol kolonijalne vlasti sagrađen muzej, koji je ostao nepromijenjen do današnjih dana. Taj muzej svojim predmetima i njihovim opisima još uvijek daje vrlo jasnu sliku odnosa između kolonizatora i koloniziranih.[69]

Usporedno s takvim javnim životom, što je vjerojatno bilo jako stresno razdoblje njegova života, Leopold II. bio je i u velikoj svađi s obitelji. Prije svega, radilo se o dvojbi oko predaje imovine svoje preminule supruge djeci. U takvom stanju, kada su mu gotovo svi okrenuli leđa, Leopold II. utjehu je pronalazio u vrlo mladim djevojkama, što mu je još više naštetilo ugledu u narodu.[70]

Na svoj rođendan, samo godinu dana nakon predaje kolonije vladi, umire kralj Leopold II. Kako nije imao vlastitog nasljednika, na prijestolje stupa njegov nećak, koji tjedan dana nakon smrti Leopolda II. biva okrunjen kao Albert I.

---

[67] Isto, str. 233
[68] Cook (2002). *Belgium: A History*. str. 85-86
[69] Rahier, M. R. (2003). The Ghost of Leopold II: The Belgian Royal Museum of Central Africa and It's Dusty Colonialist Exhibition. *African Literatures* Vol. 34, br. 1, 2003, 58–84
[70] Hochschild (1999). *King Leopold's Ghost - A Story of Greed, Terror and Heroism in Colonial Africa*. str. 221-224

4. Zaključak

Na kraju možemo reći da je Leopold II. svakako jedna od najpoznatijih i najznačajnijih ličnosti svoga vremena. Kralj je, na svojstven način, na vlasti bio 44 godine. U tom dugom razdoblju, što ga stavlja uz bok najdugovječnijim vladarima u povijesti novijeg doba, uspio je utjecati na događaje koji su se pratili u novinama cijeloga svijeta. Gledajući pojednostavljeno na njegovu vladavinu, kralj je uistinu učinio ono što je i naumio – napravio je od Belgije imperijalnu silu te istovremeno razvio snažnu industriju. Dakle, Leopold II. ostvario je svoj naum, ali - pod koju cijenu.

Unatoč činjenici da je Belgija u njegovo vrijeme uistinu dostigla zavidnu razinu, kralj Leopold II. bio je neomiljen i nepopularan vladar. U javnosti ga se prikazivalo kao nemoralna monstruma bez srca, domaće stanovništvo nije ga voljelo zbog loše slike koju je o Belgiji stvarao u svijetu svojim odlukama, a vjerojatno ga nisu voljeli ni ostali vladari jer je uspio ono što su oni oduvijek htjeli - imati *božanska moć* nad ogromnim područjem za koju se nikome ne mora odgovarati. Slika o Leopoldu mijenjala se i u brojnim novinama u svijetu, poneki su o njemu čak pisali kao o uzvišenom, marljivom i pozitivnom pojedincu, i to usred istraživanja istinitosti zločina u Kongu. Takva je slika proizišla iz potplaćivanja pojedinih pisaca, odvjetnika i uglednika onoga doba. A da stvar bude apsurdnija, taj isti novac potjecao je iz kolonije.

Koliko je štete u samo 20 godina učinjeno u Kongu, možemo vidjeti po tome što se brojne posljedice i nestabilnosti koje su se događale, a događaju se i danas u Demokratskoj Republici Kongo, mogu povezati s Leopoldom II. i njegovim odnosom prema toj zemlji i stanovništvu. I ne samo to, u središtu Brusselsa postoji *Kraljevski muzej za centralnu Afriku,* koji ne samo što je ostao nepromijenjen do današnjih dana nego svojim skulpturama i predmetima prikazuje upravo onakav odnos Belgijanaca prema domaćem stanovništvu Konga kakav je vladao prije samo 150 godina.

Kako je to A. Hochschild rekao u svome djelu *A King Leopold's Ghost,* nakon Leopoldove smrti zavladalo je razdoblje *velikog zaboravljanja* (*The Great Forgetting*). Dakle, kako povijest to obično čini, Leopold II. je, unatoč svemu pozitivnom i negativnom, ostao nekako u pozadini. Ne postoji prevelika zainteresiranost, ni literatura (bar ne kod nas u Hrvatskoj), za to što je učinio i kako je učinio. U Belgiji je ostao zapamćen samo kao *kralj graditelj*, no način na koji je došao do potrebnog novca uopće se ne spominje. Iako je pretkraj svoga života kralj bio posebno neomiljen

među svojim podanicima, razlog nije bio u njegovu odnosu prema stanovništvu Konga, nego privatni život, koji je također bio skandalozan.

Dakle, predstavljajući se kao veliki filantrop i humanitarac, gradeći grandiozne zgrade, šetnice, parkove, i mitove, kralj je uspio zavaravati javnost i čuvati pozitivnu sliku o sebi veći dio vladavine. Ipak, kritika ga je na kraju dostigla i, sa sigurnošću možemo reći, ocrnila njegovu sliku zauvijek.

Literatura

Ankomah, B. - Objavljeno u časopisu *New African* 1999. godine. Preuzeto 8.7. 2016. s http://www.hartford-hwp.com/archives/35/181.html

Conan Doyle, A. (1909). *The Crime of the Congo*. London: Hutchinson & Co.

Cook. B. A. (2002). *Belgium - A History*. New York: Peter Lang Publishing, Inc.

Doucy, A. J. M. *Encyclopaedia Britannica* - Independent Belgium before World War I. Preuzeto 8.7.2016. s https://www.britannica.com/place/Belgium/Independent-Belgium-before-World-War-I

Hobsbawm, E. (1987). *The Age of Empire: 1875 - 1914*. New York: VintageBooks.

Hochschild, A. (1999). *King Leopold's Ghost - A Story of Greed, Terror and Heroism in Colonial Africa*. Boston: Mariner Books.

Hochschild, A. *Encyclopaedia Britannica* - Leopold II. - King of Belgium. Preuzeto 8.7.2016 s https://www.britannica.com/biography/Leopold-II-king-of-Belgium

Origins of the Dynasty. Preuzeto 8.7.2016. s https://www.monarchie.be/en/royal-family/history/origins-of-the-dynasty

Rahier, M. R. (2003). The Ghost of Leopold II: The Belgian Royal Museum of Central Africa and It's Dusty Colonialist Exhibition. *African Literatures* Vol. 34, br. 1, 2003, 58–84

Ceavetto, E. (ur.) (2007). *Povijest 15 - Kolonijalna Carstva i Imperijalizam.* Zagreb: Biblioteka Jutarnjeg lista.

Twain, M. (1905). *King Leopold's Soliloquy - A Defense of His Congo Rule*. Boston: The P. R. Warren Co.

Vanthemsche, G. (2012). *Belgium and the Congo, 1885 - 1980*. Cambridge University Press.

Vulich, N. prema Powell, Alexander E. - *Originally published in Munsey's Magazine. June 1905.* Preuzeto 8.7.2016 s http://www.digitalhistoryproject.com/2011/10/king-leopold-ii-of-belgium.html

Witte, E., Craeybeckx, J., Meynen, A. (2009). *Political History of Belgium from 1830 onwards*. Brussels: ASP - AcademicandScientific Publisher.